

بسم الله الرحمن الرحيم

روایتی تمدنی از معیت الهی برای مؤمنان مبتنی بر

آیات قرآن

مرکز تحقیقات راهبردی بانوان و خانواده سازمان بسیج اساتید کشور

تیرماه ۱۴۰۴

موضوع معیّت الهی (همراهی، معیّت و بودن با در ساحت الهی و ولایی) یکی از عمیق ترین و راهبردی ترین مفاهیم قرآن است که نقش محوری در سلوک فردی، اجتماعی و تمدنی دارد. در این متن تفصیلی به بررسی دقیق آیات تصریحی و ناظر بر این مقام پرداخته، ابعاد معنایی و لوازم معرفتی و عملی آن را توضیح می‌دهیم.

تعریف معیّت

معیت از ریشه‌ی «مع» (با) به معنای همراهی، مصاحبت و حضور توأمان است. در اصطلاح قرآنی، مقصود از معیت، نوعی احاطه، حضور و همراهی است که خداوند یا اولیای الهی نسبت به بندگان یا مؤمنین یا همه آفریدگان دارند. این حضور گاه علم، گاه نصرت، گاه هدایت خاص و گاه نوعی مراقبت و تربیت است.

بخش اول: آیات تصریحی با لفظ «مَعَ» و معیّت الهی

در قرآن کریم، آیات متعددی به صورت مستقیم و با عبارت «مَعَ» به مقام معیت اشاره دارند. نمونه‌هایی مهم از این آیات عبارتند از:

۱. معیت مطلق و عام خداوند با همه موجودات

آیه ۴ سوره حدید:

وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ

و او با شماست هر جا که باشید.

شرح:

این بیان، حقیقتی درباره احاطه وجودی و شهود الهی نسبت به همه عالم است. بر اساس تفاسیر (مانند المیزان علامه طباطبایی)، این معیت مطلق، احاطه علمی و وجودی خداوند است و محدود به مکان و زمان نیست.

۲. معیت خاص با متقین، صابرين، محسنين و محسنات

آیه ۱۲۸ سوره نحل:

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا وَالَّذِينَ هُمْ مُحْسِنُونَ

به راستی خداوند با کسانی است که تقوا پیشه‌اند و با نیکوکاران است.

آیه ۱۵۳ سوره بقره:

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ

خداوند با شکیبایان است.

شرح:

در این موارد، معیت از نوع معیت خاص است؛ یعنی همراهی ویژه‌ای که توأم با حمایت، هدایت، نصرت و پاداش خاص است. این حضور ویژه تنها از آن گروه برگزیده‌ای است که به مراتب خاصی از ایمان و عمل صالح رسیده‌اند.

۳. معیت خداوند در صحنه‌های خاص

آیه ۴۰ سوره توبه (غار ثور):

إِذْ يَقُولُ لِصَاحِبِهِ لَا تَحْزَنْ إِنَّ اللَّهَ مَعَنَا

آنگاه که به رفیقش گفت: غم مدار که خدا با ماست.

شرح:

این آیه نمایانگر تجلی معیت نصرتی-الهی برای پیامبر(ص) و ابوبکر در لحظات خطر است؛ نوع خاصی از معیت که به حمایت و حفظ الهی تفسیر شده است.

۴. معیت با پیامبران و صدیقین و شهدا و صالحان

آیه ۶۹ سوره نساء:

قُلْ لِّكَ مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ (تبعیت از خدا و رسول موجب معیت با...)

ایشان با کسانی خواهند بود که خدا نعمتشان داده: انبیاء، صدیقین، شهدا، صالحین.

شرح:

اینجا «معیت» به معنای همنشینی معنوی و هم‌رتبه‌گی اخروی معرفی می‌شود؛ یعنی پیمایش مسیر ولایت و طاعت، انسان را به قافله اولیای الهی ملحق می‌کند.

بخش دوم: آیات غیر تصریحی و ناظر به معیت و همراهی

۱. معیت پیامبر و مؤمنان با خدا

آیه ۵۶ سوره عنکبوت:

يَا عِبَادِيَ الَّذِينَ آمَنُوا إِنَّ أَرْضِي وَاسِعَةً فَإِيَّايَ فَاعْبُدُونِ

ای بندگان با ایمان من! زمین من فراخ است، پس فقط مرا پرستش کنید.

شرح:

در این آیه، گرچه لفظ «مع» نیامده اما روح معیت، یعنی حضور خداوند با مومنان مهاجر و مجاهد، موج می‌زند.

۲. آیات مربوط به ولایت و الله ولی الذین آمنوا

آیه ۲۵۷ سوره بقره:

اللَّهُ وَلِيُّ الَّذِينَ آمَنُوا...

خدا ولی و سرپرست کسانی است که ایمان آورده‌اند.

شرح:

ولایت الهی ناظر به یک معیت سرپرستی و تربیتی مستمر است که مؤمن را در مسیر هدایت، حفاظت و رشد قرار می‌دهد و لبّ معیت خاص ولایی را آشکار می‌سازد.

۳. همراهی و نصرت ویژه

آیه ۴۵ سوره حج:

إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا

خدا با متقیان است.

شرح

اینجا نیز نوعی از معیت تکوینی و تشریعی مطرح است که نصرت و امداد خاص الهی را رقم می‌زند.

بخش سوم: تحلیل تفصیلی انواع معیت قرآنی

۱. معیت عامه (معیت علمی):

شامل همه‌ی هستی است - حضور، احاطه و علم الهی.

آیه: وَهُوَ مَعَكُمْ أَيْنَ مَا كُنْتُمْ.

۲. معیت خاصه (معیت نصرت و تأیید):

ویژه اهل ایمان، تقوا، صبر، هجرت و صالحان است.

آیات: إِنَّ اللَّهَ مَعَ الَّذِينَ اتَّقَوْا؛ إِنَّ اللَّهَ مَعَ الصَّابِرِينَ.

۳. معیت اکمل در آخرت و جنت:

معیت رسول و اولیای الهی و رهپویان واقعی ولایت در مراتب عالیه به شکل شهودی‌تر و ملموس‌تر متجلی می‌شود.

آیه: مَعَ الَّذِينَ أَنْعَمَ اللَّهُ عَلَيْهِمْ.

بخش چهارم: آثار معیت الهی

۱. اطمینان قلبی و آرامش وجودی: کسی که پیوسته خود را در معیت خداوند ببیند، هرگز دچار وحشت، اضطراب و استیصال نمی‌شود (مثل پیامبر در غار).

۲. جرات و شجاعت در میدان جهاد: معیت، نیروی مجاهدان و اهل حق را چند برابر می‌کند.

آیه: اگر صابر و متقی باشید و دشمنان حمله کند، خداوند با ۵ هزار ملک شما را یاری می‌دهد (آل عمران: ۱۲۵).

۳. رشد و تعالی شخصیت جمعی: معیت تشریعی (ولایت ولایی) بار جمعی دارد و برای تمدن‌سازی شرط لازم است: مع الله و مع اولیاء الله بودن ساختار هویت جمعی امت توحیدی است.

۴. مصداق‌یابی برای جامعه ولایی:

جامعه‌ای که باهوش و بیدار است، مراقبه خود را با معیت الهی دائمی می‌داند و در الگوهای حکمرانی نیز این اصل را لحاظ می‌کند.

بخش پنجم: برآمد تفسیری - کاربست تمدنی

الگوی حکمرانی معیّتی:

ولایت و معیت (هوشمند سازی ولایی) می‌تواند مبنای هم افزایی، امنیت و توسعه انسانی در تمدن نوین اسلامی شود.

الگوی حکمرانی معیّتی، به عنوان یک مدل راهبردی مبتنی بر مفهوم قرآنی معیت (همراهی و احاطه الهی و ولایی)، ولایت را با هوشمندسازی ولایی ادغام می‌کند تا مبنایی مستحکم برای هم‌افزایی، امنیت و توسعه انسانی در تمدن نوین اسلامی فراهم آورد؛ در این الگو، ولایت به عنوان محور سرپرستی توحیدی عمل می‌کند که با معیت (حضور دائمی و حمایتی خداوند و اولیای او) پیوند خورده و از طریق هوشمند سازی ولایی، فرآیندهای تصمیم سازی کلان را بهینه سازی می‌نماید، به گونه‌ای که هم افزایی میان اجزای جامعه (مانند نخبگان، مردم و نهادها) از طریق هماهنگی ولایی تقویت شود، امنیت تمدنی با مراقبت هوشمند و نصرت الهی تضمین گردد و توسعه انسانی نه تنها در ابعاد مادی، بلکه در مراتب معنوی و اخلاقی، با تمرکز بر رشد فردی و جمعی بر پایه تقوا، صبر و احسان، به سوی تحقق تمدن نوین اسلامی پیش رود، تا جایی که این الگو به عنوان یک استراتژی رهبری اجتماعی، جوامع اسلامی را در برابر چالش‌های عصر مدرن مانند تهاجم فرهنگی و بحران‌های جهانی مقاوم و پیشرو می‌سازد.

• نکته راهبردی:

در عصری که قطع معیت الهی و غفلت از حضور ولایی بیشترین آسیب را وارد می‌کند، بازگشت به روح و فرهنگ معیت، پایه اساسی بازسازی و مقاومت تمدنی است.

جمع بندی و پیام نهایی

معیت الهی، نه تنها ضلع اصلی سلوک توحیدی، بلکه کلیدی راهبردی برای امنیت، رشد و پیروزی در برابر جبهه استکبار است. درک عمیق آن، تمدن مقاومت را ریشه دار می‌کند، تهذیب نفس را به سطح جمعی ارتقاء می‌دهد و حکومت ولایی هوشمند را محقق می‌سازد. این مفهوم می‌تواند پایه یک مدل تمدنی باشد که در آن معیت را متغیر اصلی ورودی بگیرند و سناریوهای پیروزی مانند غلبه بر تحریم‌ها را خروجی دهند.

منابع و مطالعات تفسیری پیشنهادی

- تفسیر المیزان علامه طباطبائی، ذیل آیات یادشده
- تفسیر نمونه آیت الله مکارم شیرازی
- تفسیر تسنیم؛ آیت الله جوادی آملی
- تفسیر نور؛ حجت الاسلام و المسلمین قرائتی
- برخی از آثار آیه الله مصباح یزدی پیرامون ولایت و معیت
- جلد های آغازین بحار الانوار، بحث معرفت امام و معیت
- منابع روایی باب معرفت النفس

فَأَسْأَلُ اللَّهَ الَّذِي أَكْرَمَ مَقَامَكَ وَأَكْرَمَنِي بِكَ أَنْ يَرْزُقَنِي طَلَبَ ثَارِكَ مَعَ إِمَامٍ مَنصُورٍ

مرکز تحقیقات راهبردی بانوان و خانواده سازمان بسیج استادی کشور